

APROXIMACIÓ A LA POLÍTICA CASTRAL DE JAUME I AL PAÍS VALENCIÀ. (S.XIII)

ÀNGEL SANCHIS CAMBRA

ONTINYENT, LA VALL D'ALBAIDA

Resum: *Al següent article tractem d'apropar-nos cap a la postura del Rei Jaume enfront d'unes fortificacions d'herència sarraïna que han caracteritzat al llarg dels segles el paisatge del País Valencià.*

Amb una escassa oposició i en un curt període de temps, concretament entre els anys 1229 i 1245 es completa la conquesta del Regne de València allargant la frontera meridional fins Biar, un territori que serà ampliat arrel de la Sentència de Torrelles de l'any 1304 i el Tractat d'Elx de 1305 en els quals es va delimitar d'una manera definitiva la frontera entre el Regne de Castella i la Corona d'Aragó als territoris meridionals en disputa.¹

D'aquest eixamplament territorial, es produiria l'adquisició de nombroses forteses d'origen islàmic (*Hisn*), i altres emplaçaments d'altura ocupats des de

¹ MONSALVO ANTÓN, J.M. *Atlas histórico de la España Medieval*, Madrid, Editorial Síntesis, 2010, Pàg. 202.

temps remots a les nostres terres i que avui en dia encara caracteritzen el paisatge del País Valencià.

Ara bé, en quin estat es trobaven aquestes posicions castrals quan arriben a mans del rei Jaume? Quina fou la seva política respecte a aquestes? I l'efectivitat de les seves mesures?

Per tal d'aproximar-se al coneixement d'aquestes fortificacions durant el regnat del rei Jaume, o per molts altres assumptes referents a la història de la Corona d'Aragó, els historiadors entre altres recursos i disciplines hem d'acudir i consultar l'arxiu, i en aquest sentit l'Arxiu General de la Corona d'Aragó és un referent. En aquest arxiu trobem més d'un centenar de documents entre 1237 i 1300 que ens aporten trets i informació rellevant sobre la política reial respecte aquestes fortificacions.

Es tracta d'una documentació ampla i variada; llicències de construcció i reconstrucció, inspecció del sistema de fortificacions, exposició al rei o a l'autoritat competent de l'estat del castell, comprovació de que les restauracions es portaven a terme, entre altres temàtiques. Aquests testimonis escrits formen una ampla base per a l'estudi de la castellologia valenciana durant l'edat mitjana. A partir d'aquesta documentació ens podem aproximar a l'actuació de la població cristiana del s.XIII sobre aquestes fortificacions d'herència islàmica.²

Cal saber que entre 1240 i 1297 trobem nombrosos documents que al·ludeixen a reparacions a realitzar en diversos castells i es que gran part d'aquests edificis ja es trobaven bastant deteriorats quan passen a mans cristianes.

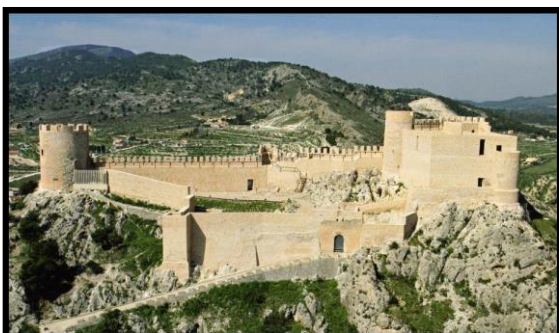
En aquest sentit, hi ha un nombre notable de diplomes que posarien de relleu aquesta necessitat de reparació als castells recentment conquerits.

² LÓPEZ ELUM, P., *Los castillos valencianos en la edad media.*, València, Biblioteca Valenciana, 2002. Pàg. 41-42.

És així que en 1264 a l'entrega del Castell de Almirra s'insisteix en la necessitat de reparar les torres, bastiments i edificis que allí existeixen i per a tal propòsit s'entrega un ajuda econòmica, en març de 1296 s'insisteix sobre el Castell d'Ademús, a Oriola en 1296 i 1297 o a Castalla en 1297 entre altres exemples. La necessitat de les reformes es feia explícita amb expressions referents als castells com; "Opere sive reparatione", "In opere et reparatione", "Indigeat Reparatione".³

La documentació fa pensar que el monarca pretendria que aquests edificis compliren almenys la seva comesa defensiva, per a tal s'envien indicacions per reparar les fortaleses, i s'encarregà al Batlle General de València i als oficials reials que vigilen les obres d'aquestes estructures defensives.

No obstant això, en la majoria dels casos no es realitzaven les obres. En aquest sentit es significatiu el cas del Castell de Castalla. El 5 de maig de 1262 s'indica tant al Castell de Castalla com als de Biar i Beneixama la necessitat de realitzar obres sobre els castells. En 1282 es torna a insistir en la necessitat d'unes reparacions que encara no s'han portat a terme. Fins i tot, el seu estat de conservació serà tant ruïnós que en un diploma de l'any 1293 s'especificava

la necessitat urgent de realitzar obres sobre el castell ("Quod reparatione necessario, indigebant reparari") o pel contrari aquest deuria de ser abandonat.

Castell de Castalla en l'actualitat.⁴

Més tard cap al juliol de 1295 apareix un altre document en el que s'enuncia que s'estan realitzant treballs sobre els castell de Castalla, Biar, i

³ LÓPEZ ELUM, P., *Los castillos valencianos en la edad media.*, València, Biblioteca Valenciana, 2002. Pàg. 45-47.

⁴ Imatge: http://www.geocities.ws/sangarci_2002/FortalezasdeEspana.htm

altres no enumerats. Tot i això, el febrer de 1296 apareix de nou un document que al·ludeix al mal estat de la fortificació en qüestió.⁵

Segons López Elum, els exemples vists reflecteixen la contrarietat entre l'orientació de la política castral de la monarquia al llarg del s.XIII i el desinterès creixent dels senyors i propietaris d'aquests castells, i es que cap a finals del s.XIII s'està produint un creixement extraordinari de la vida urbana, i les elits preferiran abans la vida en les ciutats que en els allunyats i freds edificis castrals que havien jugat un important paper en les societats de frontera que caracteritzen la península ibèrica al llarg de la Plena Edat Mitjana.

En conclusió, en un país muntanyós majoritàriament com és el cas del País Valencià proliferarien aquests emplaçaments castrals de caràcter defensiu durant l'Alta i Plena Edat Mitjana. Uns edificis que han ofert seguretat a tota aquella població dispersa del seus voltants en temps violents i bèl·lics, però que també anaven a sofrir canvis notoris amb la conquesta del territori valencià per part de la Corona d'Aragó.

Aquestes construccions malgrat el seu posterior deteriorament i patir un abandonament notable encara formen part avui en dia del nostre patrimoni, caracteritzen el nostre paisatge i segueixen sent objecte d'anàlisi d'historiadors, arqueòlegs o arquitectes entre d'altres disciplines científiques. Per tant, són edificis a protegir i estudiar ja que ens lleguen un bagatge cultural i són part viva de la història dels nostres pobles.

⁵ LÓPEZ ELUM, P., *Los castillos valencianos en la edad media.*, València, Biblioteca Valenciana, 2002. Pàg. 45-49